

EVDEKİ MELEĞİN HAZİN HİKÂYESİ:

FUNDA

Bahanur Garan GÖKŞEN

Bir dönem kadınları etkisi altına alan popüler romanları ile Kerime Nadir, edebiyat tarihimizde de sinema tarihimizde de kendine özgü yer edinmiştir. Kerime Nadir denince aklımıza hiç kuşkusuz *Hıçkırık*, *Samanyolu*, *Seven Ne Yapmaz*, *Funda* gibi aşk romanları ve bu romanların sinema uyarlamaları gelir. Yazdıkları “popüler roman” kategorisinde yer almış, romanları bazı yazarlar tarafından eleştirilirken bazıları ise geniş bir okur kitlesine ulaşması bağlamında bilhassa incelenmesi gerektiğini vurgulamıştır.¹

Öncelikle popüler roman üzerine düşünecek olursak popüler roman ya da kitle romanı tabiri estetik kaygılar taşımayan, ticari amaçlarla yazılıp geniş kitlelere hitap eden romanlar için kullanılır. Bu tarz romanların okur çevresi estetik romanların okur çevresinden daha geniştir; zira kolay anlaşılır bir dil, basit bir olay örgüsü sebebiyle hemen tüketilebilir bir yapıya sahiptir. Ve toplumun eğitim düzeyi bağlamında en alt kesimine dahi hitap edebildiğinden sosyolojik olarak incelemelere en geniş malzemeyi sunan roman tar-

1 Selim İleri yıllar önce *Yedinci Sanat Aylık Sinema Dergisi*'nde Kerime Nadir üzerine yazdığı “Kerime Nadir Adı Teminattır” adlı yazısında onu edebî bulmayarak bir yandan eleştirirken bir yandan da geniş bir okuyucu kitlesi olması bağlamında sosyologlar tarafından incelenmesi gerektiğini söyler: “[K]endi anlayışındaki öbür romancılarımızdan (Esat Mahmut, Muazzez Tahsin, Oğuz Özdeş) ayrılan bir yanı vardır Kerime Nadir’in: Elinden geldiğince özgün kalmaya çabalayışı. En azından epeyce yüksek rakamlı bir okur kalabalığına ses yönelttiği için incelemeliyiz Kerime Nadir’i. Yüzde yüz bağıntı kurmak istediğimiz kitleyi nasıl, ne biçimde, ne yollarla etkilediğini öğrenebilmek açısından. Türkiyeli aydın bunu hep es geçmektedir.

(...) Kerime Nadir romanları, Türk sinemasında sosyolojiyle açıklanacak bir meseledir. Yerli duyarlılıkları, gözü yaşlı biçimde, ithal malı dekorlarla işlemektedir Kerime Nadir. İhanet açtır: Yerli duyarlılıklar, mızımcı gözyaşına bürünmektedir ilk önce. Ardından alafanga, diri olmaktan uzak, yaşarsız bir atmosferle magazin ögesine yaslanılmaktadır. Sinemasında da eşi yinelenir. Gerçek, uyuşturuculukla kaynaştırılıp başkalaştırılmakta, çarpıtılmakta. Çirkin popülizm boy göstermekte” (İleri, s. 11-13).

zıdır. Vera L. Zolberg de *Bir Sanat Sosyolojisi Oluşturmak* adlı çalışmasında “akademik geleneklere dayanan sanattan farklı” olarak tanımladığı popüler ticari sanatın - popüler roman da bunun içerisinde yer alır- işlevlerini şu şekilde anlatır:

“[B]u sanat biçimleri ya belirli işlevlere sahiptir (mağaza veya asansörlerde, reklamlarda, siyasi kampanyalarda arka plan müziği olmak) ya da hafif eğlence için üretilmiştir (pop müzik, ticari müzikaller ve hafif oyunlar, dedektif, bilim-kurgu, aşk romanları veya filmleri, çizgi romanlar). Bu kategorideki eserlere genelde bir sanatçının elinden çıkmış gözüyle bakılmaz, önemsiz addedilirler; iyi ile kötü arasındaki farkı bilmeyen geniş bir kitle için sipariş üzerine yapıldıkları düşünülür. Bu özellikleriyle genel geçer güzel sanatlar kavrayışından üç bakımdan ayrılırlar: Popüler ticari sanat, karşılık beklemediğini iddia etmez; bu eserlerde romantik dâhi yaratıcının, bireyin halesi yoktur; ‘mutlu azınlık’ yerine çoğunluğu çeker.” (Zolberg, s. 146)

Popüler roman kategorisinde değerlendirebileceğimiz *Funda* romanının temeli de basit bir olay örgüsü üzerinden bir aşk hikâyesine dayanır. Romanda Fehiman adlı genç bir kadının başka bir erkeğin araya girmesiyle yıpranan evliliğine rağmen aşkla eşine olan bağlılığı anlatılır. Biz de yazıda Fehiman üzerinden anne kimliğinin açmazlarını ve Vedat üzerinden melanolinin çıkmazlarını yorumlayacağız.

Evdeki Melek: Fehiman

Roman boyunca Fehiman’ın yaşına dikkat çekmek adına yazar onu “çocuk” kelimesiyle nitelendirilir. Bu şekilde hayat karşısındaki tecrübesizliğini ve masumiyetini vurgulamak istemiştir, diyebiliriz.

Küçüklüğünden itibaren “yakışıklı ağabey” (Nadir, s. 16) olarak gördüğü Vedat ile on üç, on dört yaşlarında evlenmiş ve evliliği süresince de çocuksu tavrını devam ettirmiştir. Vedat’ın “Çok küçüksün yavrum” (Nadir, s. 49) sözleri karşısında “Siz beni anlamak istemiyorsunuz ağabey, hiç de küçük değilim... Biraz ufak tefek olduğum için böyle görünüyorum. O kadar da iyi düşünabiliyorum ki” (Nadir, s. 49-50) gibi sözlerle bir an önce büyüme isteği ile yanıp tutuşması, evlenir evlenmez anne olma arzusu da ataerkil toplumda var olmaya çalışan kadının “anne, eş” gibi vasıflara ne kadar ihtiyaç duyduğunu kanıtlar niteliktedir. Dahası toplum tarafından da ancak bu vasıflarla değer gördüğü Vedat’a Nizamettin’in Fehiman’ı övmek için söylediği şu sözlerle vurgulanır: “Bıraktığım zaman Fehiman sevimli bir çocuktu, dedi. Şimdi itiraf edeyim ki, onu çok güzel bir kadın olarak buldum... Seni candan

tebrik ederim” (Nadir, s. 90). Onun Süha’ya güvenerek hayatının yıkımını yaşamasına sebep olan ihanet olayında da yine yaşının genç olmasından dolayı tecrübesizliği ve saflığı neden olmuştur diyebiliriz. Erken yaşta evlenmenin zararları konusunda anlatıcının telkini yoktur belki, dahası erken evlenme gibi sakıncalı sonuçlar doğuracak olan konular da o yılların gündeminde ön planda olan, tartışılan ve çözüm aranılan meseleler değildir. Üzerinde sıkça durulan konu, Fehiman’ın Süha’nın hazırladığı tuzağa düşmesiyle iffetini koruyamaması ve evliliğinin yıkılmasıdır. Fehiman’ın, tecavüz gibi erkek şiddetinin en ağır şekline maruz kalarak isyan ederken söylediği “*Sizde hiç vicdan yok mu? Bir anlık zevkiniz için bir anayı bedbaht etmekten, onun şerefini lekelemekten nasıl çekinmediniz?*” (Nadir, s. 81) gibi sözler dahi kadınlığının hakarete uğramasından önce anneliğinin hakarete uğradığını düşündüğünü göstermektedir. Oysa bir kadın, söz konusu tecavüz olunca anne olsun ya da olmasın tartışılmaz bir şekilde mağdurdur ve erkeğin bu durumda ağır şekilde cezalandırılması gereklidir.

Romanda Fehiman’ın evliliğinin yıkılmasının sebebi; çok genç olması ve tecrübesizliğinin, iyi niyetinin kötü insanlarca kullanılması şeklinde gösterilir. Vedat’a göre ise konu erken evlenmenin zararları değil “günahkâr” olarak nitelenen Fehiman’ın sadakatsizliğidir:

“Hiçbir şey dinleyemem!... Beni ne kadar kandırmaya çalışsan da boştur... Ben gururumu çoluk çocuk oyuncağı etmemeliydim... Seninle evlenmenin nasıl büyük bir çılgınlık olduğunu kafamı yere vura vura anladım!...” (Nadir, s. 101)

Yazarın, “evdeki melek” tipiyle² mükemmel bir eş, iyi kalpli bir anne rolü yüklediği Fehiman karakteri, kadın okuyucuları bu yönde etkilemeye çalışması olarak algılanabilir. Zira mutlu evliliğin yolu bu olarak gösterilir. Erkeğe göre kadın iffetini kaybederse cezasını çekmeye razı olmalıdır. Fehiman’ın da Vedat’ın verdiği cezayı çekmeye ve evin bir köşesinde âdeti eşyalaşarak hiçleşmeye razı olmasının nedeni Vedat’a duyduğu aşktır. Erkeğe duyulan bu aşk, kadının her türlü acıya katlanmasına sebebiyet verir. Dahası anne olarak vardır sadece, çocuğa iyi baktığı sürece evde barınmasına izin verilir.

2 Berna Moran *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış (I)* adlı çalışmada, Tanzimat romanlarında yer alan kadın karakterlerin “*biri melek, biri şeytan, biri aşk için ölen, biri aşk için öldüren iki karşıt tipin en sık işlenen kadın kahramanlar olduğu[nu]*” (Moran, s. 25) vurgular. Jale Parla da *Babalar ve Oğullar* adlı kitabında, Tanzimat romanlarında kadın karakterlerin ele alınışını Moran gibi iki grupta değerlendirir. Tanzimat dönemi romanı olmamasına rağmen Kerime Nadir’in romanlarında da karakterlerin bu şekilde temsil edildiği görülür ki *Funda* romanı da 1939 yılında yazılmış olmakla birlikte bu tarz romanlara bir örnek teşkil etmektedir: “*Tüm romanlarda aşk, shehvelik ve sevgi diye ikiye ayrılır; kadın kahramanlar da erkeklerle olan bağlılıkları ruhani bir sevgi mi yoksa duygusal şehvet mi olduğuna göre melek ya da şeytan olarak sınıflandırılır*” (Parla, s. 19).

Annelik kavramına feminist bir düşünceyle³ yaklaşınca Simone de Beauvoir da *Evlilik Çağı* adlı kitabında, kadının yalnızca annelik sıfatıyla erkekler arasında kabul gördüğünü belirtmiştir:

“Eş olarak yetkin bir birey sayılmayan kadın, ana olduktan sonra bu niteliğe kavuşur; çocuk onun yaşama sevinci, varlığını doğrulamasıdır. Kadın, cinsel ve toplumsal açıdan, çocuk aracılığıyla gerçekleştirir kendini; evlilik de yine çocukla bir anlam kazanır, ereğine varır” (Beauvoir, s. 110).

Fehiman da çocuğu Funda'ya iyi baktığı sürece Vedat ile yaşayabilir. Ancak ne kendisinin yanına yaklaşmasına ne de konuşmasına izin verir Vedat. Suçsuz bir kadını dinlemeden yargısız infaz ile hayatından çıkararak Vedat onun tükenişine, hastanelere düşmesine neden olur. Yıllar sonra Süha'nın suçunu itiraf etmesine şahit olarak Fehiman ile barışmayı kabul edip bu ilişkinin gidişatına yön veren Vedat olacaktır yine. Peki Fehiman acıyla geçen yılların hesabını soracak mıdır? Elbette ki hayır, daha önce de Süha'yı -kendisine tecavüz ederek hayatını karartmasına sebep olmasına rağmen- nasıl bağışladıysa Vedat'ı da bağışlayacak, kendisini sorgulamadan affedecek ve roman böyle sonlanacaktır ve böylece kendisine yüklenen evdeki melek rolünün sınırlarını aşmadan erkeğe bağımlı özne durumunu hayatı boyunca devam ettirecektir.

Melankoli ve Eril Şiddet: Vedat

Hızlı ve hareketli bir gençlik dönemi geçiren önceleri neşeli, hayat dolu bir genç iken Avrupada geçirdiği kaza sonucu bacaklarını kaybettikten sonra bambaşka bir insan olan Vedat, aradığı dinginliği ve huzuru “*Yabancı kokular karışmamış, tertemiz, kendine has özellikler taşıyan bir bahar gibi!...*” (Nadir, s. 46) diye nitelediği Fehiman ve çocukları Funda ile bulur. Erkeğin çapkınlıklarla geçen hayatına rağmen evleneceği zaman el değmemiş, saf bir kadın arayışı ve iffetsizlik karşısında tahammülsüzlüğü Vedat üzerinden örneklendirilir ki Vedat, önceki hayatını “*Şu anda Paris kim bilir nasıl kaynaşma halindedir. Beni yıllarca yoran bu sefahat beldesinden şimdi âdeta tiksini-*

3 Feminist teoride anneliğin edindiği yer hakkında Ece Öztan'ın “Annelik, Söylem ve Siyaset” adlı yazısından şu bilgilere ulaşmak mümkündür: “*Annelik feminist teori ve siyasetin çekişmeli konularından biridir. 1960 ve 70'li yılların feminist düşüncesi anneliği kutsallıktan ve gizeminden arındırarak analiz etmek çabasındaydı. Kate Millett, S. Firestone, Betty Friedan, Juliet Mitchell gibi teorisyenlerin ortak noktası, aile ve anneliği kadınları baskı altına alan bir kurum olarak analiz etmeleriydi (...)* 1980'lere geldiğinde ve 1990'lar boyunca, feminist düşünce annelik konusunda ikiye ayrılmış görünmektedir. İlk çizgi bir önceki kuşağın devamı olarak annelik ve aile kurumuna yönelik eleştirel duruşun ön planda olması ile ayırt edilirken, ikinci çizgi, annelik ve ailenin değerinin feminist bir bilinçle tanınması, ortaya konmasına odaklanmaktaydı” (Öztan, s. 92-93).

yorum. *Bütün gürültülerden, iğrenç ve adi zevklerden uzak olan sakin yuvam, yeryüzünün bulunmaz bir cennetidir*” (Nadir, s. 61) şeklinde tanımlayarak ataerkil toplumun çapkınlık söz konusu olduğunda kadını aşağılarken erkeğin çapkınlığını elinin kiri olarak gördüğünü vurgular niteliktedir. Ayrıca Vedat, Fehiman karşısında her daim kendini yarım hissedip bu güzelliği hak etmediğini düşünerek en mutlu anında bile hüznün duyacak kadar marazi bir kişiye dönüşecek, melankoli diyebileceğimiz kişilik özelliğine sahip olacaktır. Bu bağlamda melankoli nedir, melankolik kimdir diye sordüğümüzda Robert Burton *Melankolinin Anatomisi* adlı eserinde bu soruya şu karşılığı verir:

“Kitabımızın konusu olan melankoli ya bir eğilim ya da bir alışkanlıktır. Eğilim olarak, en ufak bir keder, ihtiyaç, hastalık, dert, üzüntü, tutku, zihinsel rahatsızlık durumunda veya üstlenilen sorumluluklar, huzursuzluk, bir düşünce nedeniyle ortaya çıkan endişe, durgunluk, donukluk, sinir bozukluğu ve genel olarak neşe, mutluluk, karşıtı olarak hissettiğimiz her türlü hoşnutsuzluk sonucu gelip geçici olan melankolidir. Yanlış bir şekilde, asık suratlı, hastalıklı, hantal, kötü huylu ve münzevi insanlara da melankolik denir. Melankolik eğilimden, her ne kadar akıllı, mutlu, sabırlı, gamsız, cömert, dindar veya kendine güvenli olursa olsun hiçbir insan kurtulamaz; illa ki hayatının bir bölümünde ya da ânında kendisini melankolik hisseder.” (Burton, s. 99)

Kazanın ardından Fehiman ile evlenmeden önce de evlendikten sonra da melankoli hâlini üzerinden atamamış, sürekli karamsar ve kederli görünmüştür. Melankoli hâlinde ortaya çıkan *“kararsızlık, nedensizmiş gibi görünen endişe, korku, kaygı, yemeklerden ve insanlardan tikslenme, yalnız kalma ve ölüm üzerine konuşma isteği”* (Teber, s. 134) gibi özellikler Vedat’ta da görünür. Dahası Fehiman’a olan düşkünlüğü sonucu *“öfke, hüznün, sabırsızlık, huzursuzluk”* ve ayrıca onu kaybetme korkusu ile *“korkulu düşler”* görme hâli de mevcuttur (Teber, s. 134). Vedat’ın *“Ben cezamı çekiyorum, dedi. Fehiman benim eşim olamazdı. Şu yarım gövde, şu hasta bacaklar beni kahrediyor. Karım hayat dolu!... Ben ise her şekilde ölmüş bir insanım!...”* (Nadir, s. 91) sözleri ruhsal olarak ne kadar perişan olduğunu açıklar niteliktedir. Fehiman ile evlendikten sonra melankolik hâlleri daha da artmıştır ki Fehiman gibi güzel bir kadına sahip olmak ona bu yarım hâlinde bir yük gelmektedir. Dahası önceden beri Fehiman’dan hoşlanan Süha gibi güçlü, yakışıklı ve inatçı bir rakibi de vardır. Ataerkil toplumlarda da kadının; mevki, maddi durum, güzellik gibi niteliklerle erkeğin önünde olması kabul görmez. Vedat’ın *“Hiç düşünmüyorsun ki, benim de biraz gururum vardır. Sen bu kadar genç, bu*

kadar güzel olasin, bütün gözler senin üstünde toplanmış bulunsun; sonra ben, kötürümüm, yaşlı adam, senin kocan sıfatıyla sana dayanarak yürüyeyim... Sana sahip olmaktan iftihar yerine küçüleyim... Eriyeyim... Bunu mu istiyorsun? Söyle, bunu mu?" (Nadir, s. 63) sözleri de bu tezimizi açıklamaktadır. Bu sebeple yarım olma hâlinin getirdiği yıkım ile Vedat, Fehiman'ı kaybetme korkusu ile her an melankolik bir ruh hâli içerisinde. Hiçbir zaman karısını tam anlamıyla mutlu edebileceğine, onun arzularını karşılayacağına inanmaz; hatta onu eğlenmesi için zorla Avrupa'ya göndererek Süha'nın kirli oyunlarına düşmesine sebep olacak kişi de kendisi olacaktır.

Yine melankoli bağlamında romanda acı ve sevinç, hüznün ve huzur mevsimler ile âdeta birlikte şekillenir. Zira edebiyatımızda mevsimlerin ruh hâli üzerindeki etkisini vurgulayan onlarca romandan birisidir *Funda*. Sonbahar, Fehiman ile Vedat'ın ayrılığını ve hüznü getirirken baharın canlılığı ve rengi kavuşma ve mutlulukla birlikte anlatılır ki yazarın böyle bir tercihe gitmesi romanın melankolik yönünü kuvvetlendirme amacına yöneliktir. Melankoli üzerine geniş çaplı bir çalışmaya imza atan Serol Teber'e atıfta bulunursak çalışmasında mevsimlerin melankoli ile ilişkisi üzerinde de durmuş ve bu ilişkiyi Hipokrat'ın metinleri üzerinden incelemiştir:

"Hipokrat, melankolide yapısal bir eğilim ile çevresel değişmelerin etkisini düşünmüş, dört mevsimden özellikle sonbaharın, soğuk ve kuru geçmesinin melankolik mizaçlarda, melankoli hastalığının ortaya çıkmasına neden olabileceğini ön görmüştür" (Teber, s. 103).

Yazarın melankoliyi ve neşeyi iklimlere göre şekillendirmesi de Hipokrat'ın bu tezini doğrulamaktadır.

Sonuç olarak bir aşk hikâyesi etrafında örülen *Funda*, kaza sonucu hem fiziksel hem de ruhsal olarak büyük darbe alan Vedat ile "evdeki melek" Fehiman'ın mutlu son ile bitirilen fakat dönemin aile anlayışında kadının edindiği yer üzerine bizi sorgulamalara götüren feminist incelemelere açık bir romandır. Kerime Nadir romanlarının yeni bakış açıları ile okunması; dönemin okur kitlesinin daha yakından tanınmasına, edebiyat sosyolojisi bağlamında yeni çalışmalar yapılmasına fırsat verecektir.

Kaynaklar:

- Berna Moran, 2015, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış I*, İstanbul: İletişim Yayınları
- Ece Öztan, 2015, “Annelik, söylem ve Siyaset”, *Cogito*, S. 81, s. 91-107
- Jale Parla, 2012, *Babalar ve Oğullar*, İstanbul: İletişim Yayınları
- Kerime Nadir, 2011, *Funda*, İstanbul: Doğan Kitap
- Robert Burton, 2016, *Melankolinin Anatomisi*, (Çev. Merve Tokmakçıoğlu), İstanbul: Aylak Adam Yayınları
- Selim İleri, 1973, “Kerime Nadir Adı Teminattır”, *Yedinci Sanat Aylık Sinema Dergisi*, S. 2, s. 10-13
- Serol Teber, 2013, *Melankoli*, İstanbul: Say Yayınları
- Simone de Beauvoir, 2010, *Kadın II İkinci Cins*, (Çev. Bertan Onaran), İstanbul: Panel Yayınevi
- Vera L. Zolberg, 2013, *Bir Sanat Sosyolojisi Oluşturmak*, (Çev. Buket Okucu Özbay), İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi